

ФИЛОЛОГИЯНИНГ
ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

ХАЛҚАРО ИЛМИЙ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛАРИ

ACTUAL PROBLEMS OF PHILOLOGY

MATERIALS OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

60

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
ЎЗБЕК ТИЛИ, АДАБИЁТИ ВА ФОЛЬКЛОРИ ИНСТИТУТИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ҚЎҚОН ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

ФИЛОЛОГИЯНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИ

ACTUAL PROBLEMS OF PHILOLOGY

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

*Филология фанлари доктори, профессор Шоира Нематовна
Ахмедова таваллудининг 60 йиллиги муносабати билан
ўтказилган халқаро илмий конференция материаллари*

*Materials of the International scientific conference Organized on
the occasion of the 60th anniversary of Doctor of Philology, Professor
Shoira Nematovna Ahmedova*

*Материалы Международная научная конференция органи-
зована к 60-летию со дня рождения ученой, профессора Бухар-
ского государственного университета Ахмедовой Шоиры*

---

*2020 йил 24-26 декабрь. Ўзбекистон
December 24-26, 2020, Uzbekistan
24-26 декабря, 2020 г. Узбекистан*

**«ТУРОН-ИҚБОЛ» НАШРИЁТИ
ТОШКЕНТ - 2021**

УЎК 821.512.133.3

ББК 84(075)

Ф 30

Филологиянинг долзарб масалалари [Матн] / Нашрга тайёрловчилар
М. Ҳакимов ва бошқ. – Тошкент: "Turon - iqbol", нашриёти, 2020. – 464 бет.

*Тўпلامдан халқаро конференция материаллари ўрин олган. Мақолаларда
филологиянинг турли йўналишларига оид сўнги илмий кузатишлар
ёритилган бўлиб, соҳанинг барча мутахассисларига мўлжалланган.*

Тўплаб нашрга тайёрловчилар:

кич.и.х. М.Ҳакимов, таянч докторант Н.Қодирова

Тахрир ҳайъати:

акад. Б.Назаров, ф.ф.д., проф. И.Ҳаққулов,
ф.ф.д., проф. Қ.Қахрамонов, ф.ф.д. С.Мелиев, ф.ф.д. С.Тўлаганова,
ф.ф.д. Д.Ражабов, ф.ф.д. Л.Шарипова, ф.ф.д. Ш.Давронова,
ф.ф.н. Э.Очилов, ф.ф.н. Г.Сатторова, ф.ф.н. З.Қобилова,
ф.ф.н. Ҳ. Сафарова, ф.ф.н. Қ.Тўхсанов

Тақризчилар:

ф.ф.д. И.Ёқубов, ф.ф.д. Ш.Турдимов

*Илмий тўпلام ЎзР ФА Ўзбек тили, адабиёти ва фольклори
институтининг Илмий кенгаши қарори (2020 йил 15 декабрь, 7-сонли йиғилиш
баённомаси)га асосан нашрга тавсия этилган.*

ISBN: 978-9943-5122-5-2

© "TURON-IQBOL" нашриёти, 2021

МАҲОРАТЛИ ШОИР

Аннотация: Саъдулла Ҳаким ўзбек шеърлятида табиат тасвири ва рухият ифодасини ёнма-ён бериш орқали инсон умри моҳиятини очишга интиланган истеъдодли шоирлардан саналади. Мақолада шу ҳақда фикр юритилган.

Калит сўзлар: Саъдулла Ҳаким, услуб, табиат тасвири, сўз мадҳи, талмех.

XX асрнинг охирлари ўзбек шеърлятини назардан ўтказсак, ўз сўзи, ўз услубига эга шоирлардан бири Саъдулла Ҳаким эканини мушоҳада қилишимиз мумкин. Шоирнинг услубига хос жиҳатларга эътиборингизни тортмоқчимиз: 1. Рухият ифодаси ва табиат тасвири ёнма-ён келиб, бир-бирини тўлдиради. Шоирнинг "Онажон", "Кўрганларим", "Кўнгил", "Қиш ва қалам", "Чумолилар ҳикмати", "Кўклам навоси", "Қиёс" каби шеърлярини мисол қилиш мумкин:

*Қудуқ - ер қаъридан кўз очган булоқ,
Меним бу қиёсдан мақсадим бўлак:
Бўш челақ йиқилар қудуқ тубига,
Юксакка йўл олар сув тўла челақ!*

2. Табиатнинг маълум бир жиҳатини тасвирлаб, пейзаж яратади. Шоирнинг сўз ёрдамида чизган манзараси кўзингизга-димоғингизга ранг-иפורи билан муҳрланади, қолади. "Туманли дара", "Тун ва қуёш", "Чоштепада ёз", "Май бомдоди" сингари шеърлярини айтиш мумкин.

*Қуюқ туман кўкка йўл олар,
Эриб борар фируза денгиз.
Юракларда нашъаси қолар,
Кўкатларда сон минг кумуш из...
Чинни каби жаранглар ҳаво!*

Шоир табиат тасвирида илк ижодидан ҳозиргача моҳир мусаввирга қиёс қилгулик:

*Панжа уриб тут шохларига,
Адо этгач таяммум шартин,
Яшил барғни билиб жойнамоз,
Ҳамд айтурлар қушлар саф тортиб.*

Шеър сўнгида шоир оппоқ тутларни тасбеҳ доналарига қиёслайди. Аслида ҳам нафақат инсон, ҳар бир жонзот, бутун наботот ўз лисонида Аллоҳга зикр қилади. Буни эса, аввало, шоир кўради, ҳис қилади.

3. Фикрини тарихнинг энг чиройли воқеалари орқали ифодалаб, талмеҳ санъатини юзага келтирар экан, ўзбекни улуғлашга, ўз элидан фахр қилишини ишоралар орқали беришга интилади. Бундай ҳол шоирни қуруқ таърифлардан асрагани учун ҳам эътирофли. "Ўзбекистоним менинг", "Кўнгил", "Ватандан яралган" каби шеърларини эслаш мумкин:

*Баногоҳ қоядан
қуласа бир тош,
Тоғ пойига тушар, тоғни тарк этмас.
Эт билан тирноқдай
Бир жону бир тан,
Ватандан яралган Ватандан кетмас.*

Шеърнинг таъсири шеърхоннинг тасаввур кучи, тафаккури қудрати, руҳий оламининг бор-йўқлиги билан боғлиқ. Бу сатрлар кимда қандай таассурот қолдиради, билмайман. Аммо менинг бутун дунёмни ағдар-тўнтар қилди. Зиддият аро қолиб ўзбекнинг тарихини билганимча кўз олдимдан ўтказдим. Шеърдаки фикрлар ҳақ, аммо... Ана шу "аммо" жонимни ўртади. "Воҳ, улуғ ва чорасиз, ўзбегим", – дедим ночор. Бир-икки мисол айтаман: Имом Бухорий қабри нега Бухорои шариф тупроғида эмас?! Нега Усмон Носир Ўзбекистонда жон бермади?! Шеър шунча ўйлатдим, шунча сўйлатдим, демак, ўқишга арзийди. Шу ўринда бир фикримни айтсам. Саъдулла Ҳакимнинг таҳлилбоб, ўқимишли, гўзал шеърлари кўп, дилтортар шеърлари бор...

Шоир услубига хос юқорида саналган хусусиятлар аслида аксар шеърларида мужассамлашган тарзда учрайди.

*Учай деса, учоғи гилам,
Ой бир қадам, осмон бир қадам.
Чин истаса, сув юзида ҳам
Авлиёдек юради ўзбек.*

Учоғи – гилам. Ёш шеърхон ўзбек эртагидаги учар гиламни ўйлаб қолса, кекса ўзбек уйидаги кўп йиллик гиламига бир термулиб, учоқдек азиз эканини ўйлар. Биз адабиётшунослар эса ҳар қандай маънода ҳам миллий калорит берилганидан шодланамиз. Оддий шеърхон кейинги икки сатрни ўқиб, ўзбек қудратли эл эканидан ғурур туяди. Зукко, тарихимизни билгич шеърхон эса авлиёларимиз сув устида ерда юрган каби дарё кеча олганлари ҳақида ўқиганини эслайди:

*У кашф этгач саноқда ўнлик,
Дуё бўлди миллиўн-милйўнлик.
Олам аҳли қилсин деб тўнлик,
Ҳар куз пахта теради ўзбек.*

Ҳа, бу шеърни ўқиган ёш шеърхон кўкси фахрдан тоғ бўлса, қай касб эгаси бўлишидан қатъий назар, умри пахтазорда ўтган кекса шеърхоннинг кўкси армондан ўртанади. Биз шундай халқмиз: дунёни табиий мато билан кийинтириш учун тўрт фасл ҳам тинмаймиз ва муҳими, ана шу меҳнату-заҳмат шарофатидан хоразмийлар етишиб чиққан аслида. Шоирнинг оддий кўринган, ўйноқи оҳанг отидаги самимий сатрлари тафаккур қилишга ундай олади. "Сўздан баланд туради ўзбек!" Гўзал! Ўзбекка юксак баҳо берилгани учун гўзал. Айни дамда, поэтик жиҳатдан гўзал. Мазмунида ийҳом бор. Тўлиқ жумла, аниқроғи, сатр бир вақтнинг ўзида икки маънода ҳам ўзини оқлаган. Бу ийҳом "сўз" сўзи билан боғлиқ. Шоир ўзбекни сўздан юксак ҳисоблади. Аллоҳнинг яратилари орасида энг улуғи инсон ва инсонни ҳайвондан фарқлаб турган қудрат, аввало, сўз! Дунё сўз ёрдамида яралган! Шоир шеърхонда иштибоҳ туғилмаслиги учун бу сатрни алқов маъносида ишлатганини ўзи таъкидлайди. Бу сўзни қадрсиз қилиш эмас, кўпмаъноли "сўз" сўзининг рангин маъноларидан фойдаланишдир:

*Беватанлик – Ватаннинг тарки,
Ўз элини шарафлар ўзбек.
Алқов айтса Саъдулла Ҳаким,
Сўздан баланд туради ўзбек!*

Шоир учун эли сўздан – сўз санъати бўлмиш (Ҳазрат Навоий "Ҳайрат ул-аброр"да "адабиёт" атамаси ўрнида "сўз" истилоҳини қўллаб, наср ва назмга бўлади) адабиётдан ҳам баланд. Адабиётдан ҳам боқий. Иккинчи маънода, ўзбек гап-сўзга парво қилмайдиган, майда гаплардан устун эл. Эҳтимолки, шоир элимизни улуғ сўздан ҳам улуғ дея тараннум этиб, фахрия юзага келтиргандир?! Муҳими, моҳирона тарзда ийҳом қилинган рост. Ахир бу – Саъдулла Ҳаким иқроор бўлгани каби алқов. Шоирнинг "Шоир қалби", "Озод сўз" каби шеърлари ҳам сўз мадҳига бағишланган. Унинг "Озод сўз" шеърида "Садо бер, қайдасан, қамоқдаги сўз?" такрор сатри шоир мақсадини англатувчи сатрга айланган. Дастлаб ҳайратланасиз, сўнг чўчиб тушасиз: сўзни ҳам қамаш мумкинми?! Кейин эса иқроор бўласиз: гуноҳсиз бўла туриб қамалган, дунё тан олган сўз усталарининг аксарияти билан бирга Сўз қамалгани рост:

*Шоир забонидан топдилар сени,
Оёқ-қўлларингни чопдилар сени,
Устингга муз тупроқ ёпдилар сени,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?
Навоий даҳоси зиёсин сочди,
Чўлпон сени суюб кўкайин очди.
Сен уни тарк этиб, қайларга қочдинг,
Садо бер, қайдасан қамоқдаги сўз?*

Саъдулла Ҳаким сўзни ёлғони борлар, қонида фотиҳлик қони борлар, тўралар, ғўралар, аҳли киборлар қамашини таъкидлар экан, асрлар дарди-

*Тош бўлиб шунча бўлсанг,
Мен ҳам бир тош бўлайин.
Ўраниб қор кўрпага,
Қиш уйқусига қонай.
Кўнғироқ чалса ёмғир
Гул кўтариб уйғонай.*

Бу гўзал, беқиёс шеърларни ёшлар ўқиши керак. Айниқса, техника кўнгилларни тошга айлантирай деб уриниб ётган замонда бу шеърларга муҳтожмиз. Биз шоирнинг айрим шеърларини таҳлил қилдик, шеъриятига назар солдик. Таҳлил қилинмаган шеъру дostonлари етарли. Ўзбекнинг ҳали асарлари таҳлил ва талқин кутиб турган шоири, носири, драматурги кўп. Бу ҳам қувончли, ҳам оғрикли.

Абдуллоев Олимжон. Шоира Мунаввара Ойматованинг бадий маҳорати.....	157
Улугов Абдулла. Ҳаётга мафтун адиб.....	164
Файзуллоев Бахтиёр. Туркиғуӣ шоирлар устоз Айний нигоҳида.....	170
Давронова Шоҳсанам. Назар Эшонкул "Шамолни тутиб бўлмади" ҳикоясининг поэтик тил хусусиятлари	173
Adizova Nilufar. Erkin Vohidov ijodida milliy - o'zlik ruhining aks etishi.....	177
Каримова Фарида. Зиёвиддин Мансур шеърининг бадий хусусиятларига доир	183
Жамилова Башорат. Автобиографик қиссаларда нарратология - баёнчилик услубининг ўзига хос кўринишлари	186
Ҳакимов Мунисжон. Жамол Камол шеъринида кўнгил тимсоли	190
Жовлиев Жавлонбек. Чўлпон ва Шайхзода	195
Zoyirova G O'zal. Samandar Vohidov she'riyatida shaki va mazmun uyg'unligi	200
Khudoyberdiyev Jasur. The scholarship of international literary critics about Uzbek jadid writers.....	207
Mirsharipova Shahzoda. Tarixning takrorlanishi	210
Mo'minova S. Ruhiy olam inkishofi	213
Нусратова Ҳамида. Маърифатпарвар адиб Абдулла Авлоний дарсликлари мундарижаси	215
Normurodova Nigora. Sadriddin Ayniyning "Esdaliklar"ida real hayot tasviri	220
Норова Насиба. Усмон Кўчқор ғазалларида анъана ва новаторлик	222
Райхонова Мухайё. Абдулла Орипов шеърини поэтикаси	225
Рахматова Нигора. Эркин Воҳидовнинг адабиётшунослик фаолиятига бир назар	229
Salimova Salimaxon. "Tazarru bog'lari" she'riy turkumida tabiat tasviri va lirik qahramon ruhiyati ifodasi	233
Сафарова Ҳилола. Самандар Воҳидов шеъринида ватан мадҳи	235
To'rayeva Mohinur. Shoyim Bo'tayevning "Shamol o'yini" qissasida xalq milliy ruhiyati	240
Azimova Muhabbat, Habibova Maftuna. Buxoroning she'riy xaritasi.....	243
Ширинова Азиза. Шавкат Раҳмон шеърини образлар олами.....	247
Salohiddinova Lobar. O'zbek bolalar she'riyatida analitik folklorizm	250
Шодиева Нигина. Ҳозирги ўзбек насрида шамол образи	253
Salohiddinova Go'zal. "Iztirob"ni o'qib	257
Salohiddinova Malika. Bolalarbop tajnisi ikkiliklar	260
Шарипова Лайло. Маҳоратли шоир	264

IV БОБ

АДАБИЁТ НАЗАРИЯСИ ВА АДАБИЙ ТАНҚИД МУАММОЛАРИ

Ахмедова Шоира. Бухоро адабий муҳити олим талқинида	270
Махмудова Наргиза. Чарльз Диккенс ижодида тарбия романи жанрининг хусусиятлари	280
Narzulloyeva Nilufar. Abdulla Qahhor va Said Ahmad	284
Равшанова Гулрухбегим. Ҳажвиётда рамзийликнинг ўрни.....	287
Раҳмонова Зарина. Адабиётшуносликда ижодий индивидуаллик муаммоси	291
Қодирова Насима. Услуб ва ижодий индивидуаллик масаласи	297
Худойқулова Марҳабо. Баҳсда адабий муаммолар талқини.....	302
Назарова Д. Адабий портрет ривожига хусусида	304
Олтиной Курбонова. Абдулла Орипов ҳақидаги теран талқинлар	306
Murodova Farangis. Obzor maqolada hikoyalar talqini	309

V БОБ

ФОЛЬКЛОРШУНОСЛИК МАСАЛАЛАРИ

Ўраева Дармоной, Қодирова М. Масофавий таълимда фольклорни ўқитиш методикасини такмиллаштириш зарурияти	313
Амонов Улуғмурод. Элбек - фольклор тўпловчиси ва тадқиқотчиси.....	319

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
ЎЗБЕК ТИЛИ, АДАБИЁТИ ВА ФОЛЬКЛОРИ ИНСТИТУТИ
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ҚЎҚОН ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУТИ

**ФИЛОЛОГИЯНИНГ
ДОЛЗАРЪ МАСАЛАЛАРИ**

ACTUAL PROBLEMS OF PHILOLOGY

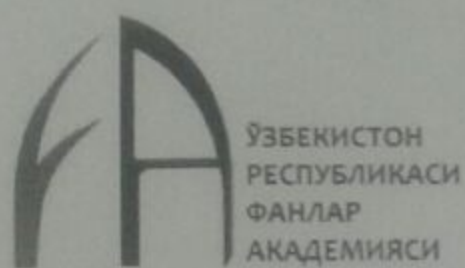
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЛОЛОГИИ

Мухаррир: *М. Ҳакимов*
Мусаххих: *С. Алимбоева*
Дизайнер: *А. Фармонов*

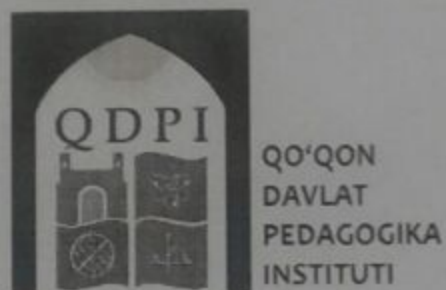
«TURON-IQBOL» нашриёти.
100029, Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 30-уй.

Нашриёт лицензияси АИ №216, 03.08.2012.
Босишга рухсат этилди 2021.14.04. «Cambria» гарнитураси.
Қоғоз бичими 60×84 ¹/₁₆. Босма табағи 29
Адади 100 нусха. Буюртма № 34

“Turon-matbaa” МЧЖ босмахонасида босилди.
Тошкент шаҳри Олмазор тумани Талабалар кўчаси 2 уй

ЎЗБЕК ТИЛИ, АДБИЙОТИ
VA FOLKLORI INSTITUTI

ISBN 978-9943-5122-5-2

